

Atatürk ve Komünizm
Hakkında dört belge

II/B/7
312

Cihat Aksoy Kaykışoğlu'nun, Atatürk
Komünizm, Devrimci ve Devlet Adamları ile ilişkileriyle
(ATASE, 1980) kitabından, s. 629-632:

Zaman zaman belirtildiği gibi, Komünist hareketleri kontrol altına almak için, Mustafa Kemal'in gözetimi altında bir resmi Komünist Partisi kurulmuştu. Bunun üyelerinin yaptıkları resmi veya özel gezilerde bir engelle karşılaşmamaları amacıyla ellerine birer belge verilmiş, ayrıca ilgili makamlara birer gizli genelge gönderilmişti. Bu durum karşısında, kuşkuya düşen Erzurum Millet Vekili Mustafa Durak, 2/3 Ocak 1921 günü, Erzurumdan Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bir yazı göndererek, iki ay kadar önce, Komünizmin önlenmesi düşüncesiyle Meclise gönderdiği telgrafın, meclis tarafından iyi karşılandığını işittiği halde, bazı Komünistlere kolaylıklar gösterilmesini anlamadığını ve bu hareketin durdurulmasını bildirdi. Ayrıca, elinde belge bulunmayan bütün kişiler için kovuşturma mı, yapılacağını sordu. Mustafa Kemal, Büyük Millet Meclisi Başkanı olarak, 16 Ocak tarihli aşağıdaki şifreyle Mustafa Durak'a karşılık verdi:

"1. Komünizm akımları hakkındaki telgrafımızdan, bir yanlış anlamaya düşüldüğü görülüyor. İçişleri Bakanlığının genelgesi, elinde partinin belgesi bulunmayan kişiler hakkında kovuşturma yapılması şeklinde değildir. Belki kendisinin Komünist olduğunu söyleyerek ortalığı karıştırmaları muhtemel serserilerin çalışmalarına yer bırakmamak üzere, yalnız Komünistlikten sözeden kişilerde resmi olarak kurulan Komünist Partisinin belgesini aramak esasına dayanmaktadır. Böylece, hükümetçe üyeleri bilinen resmi bir partinin belgesini taşımayanların bu yeni ve ince meslek hakkında çabalara girilmeleri önlenecek ve sonuç olarak, bizim de, sizin de, hepimizin de amacı olan ülkenin dirlik, düzenliği korunacaktır.

2. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin bütün çalışmaları, bu Meclisi ortaya çıkaran siyasi sebeplerden esinlenilmiş olup, ancak ve ancak genel hakları hayati bir ilke olarak çizilmiş ve bütün millet tarafından Meclisin seçilmesiyle doğrulanmış bulunan esasların elde edilmesine yönelmiştir. Bunun dışında ne bir karar, ne de bir uygulama kesinlikle olmamıştır.

Yalnız, vatanın yüksek çıkarlarını düşündüklerine kuşkumuz olmayan bazı arkadaşlar tarafından kurulan Türkiye Komünist Partisi ile Halk İştirakiyun Fırkasının resmi usullere uyarak hükümetten istedikleri müsaadeyi esirgemek, serbest bir idarenin gereklerine elbette uygun düşmezdi. Hiç bir parti ve mesleğin, hiç bir amaçla milli esaslarımızı yürütmekten alıkoymak tedbirler ve çalışmalarına ve hiç bir sebeple ülkenin dirlik düzenliğinin bozulmasına asla müsaade olunmayacağına, Erzurumluların tam güvenle inanmaları gerekir.

3. Ethem, kitalarıyla, yeni Yunan safları arasında bulunmakta ve şiddetle kovuşturulmaktadır. Yakında kesin sonucun bildirilmesi umulmaktadır"

2
b

Yine bu sıralarda, Komünist Mustafa Suphi'nin bir yakın arkadaşı, Erzurum ve diğer doğu illerinde bir geziye çıkmıştı. O günlerde, Erzurum'da, özellikle Komünistlikle mücadele için "Muhafazai Mukaddesat ve Müdafaai Hukuk" adıyla bir dernek kurulmuş bulunuyordu. Erzurum Valisi Hâmit, 22 Ocak 1921'de yazdığı bir telgrafla bu durumu Mustafa Kemal'e bildirirken, Mustafa Suphinin arkadaşının halk tarafından hakaretle kovulduğu, Trabzon tarafına kaçarken, ahalinin ona yiyecek ve barınacak yer vermediği de açıklanıyordu. Bir gün önce, benzeri bir amaçla, Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyetinden gelen bir telgraf, Büyük Millet Meclisinde okunmuş ve Meclisin Komünizme karşı yeni bir karar almasına etmen olmuştu. Mustafa Kemal, bu durumu 25 Ocak 1921 tarihli şifreyle adı geçen derneğe şöyle bildiriliyordu:

"Yüksek Telgrafımız Türkiye Büyük Millet Meclisinde okundu. Mecliste pek ciddi ve heyecanlı bir görüşme yapıldı. Meclis ve Bakanlar Kurulu, Milli sınırlarımız içinde milletimizin kayıtsız şartsız ve bütün mukaddesat ve geleneklerimiz saklı ve korunmuş olarak bağımsız yaşamasını sağlamak olan kutsal amacımızı yenilemekle birlikte, Komünizmin ilke ve milletimizde uygulanamayacağı hakkındaki inancımı açıkladı.

Bundan başka, milletimizin dirliliğini bozucu her hangi bir akımın her nereden gelirse gelsin, duraksız kırıbaası doğal olduğundan, bu bakımdan gerek bakanlar Kurulunun ve gerek bütün milletin uyanık ve tedbirli bulunması gereği, Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kesin ve etkili olarak belirtildi.

Hükümetin, bu görüşe uygun olarak hareket edeceği tabii bulunmakla, Erzurumun sayın ahalişinin, milli birliğimizi daima yenileyip güçlendirici olan sağlam durumlarını iç rahatlığıyla sürdürmeleri duyurulur efendim" Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A. III - 10. a, D. 41, F. 3-34.

TÜRKİYE SOSYALİSTLERİNİN VAKFI

313

3
C

Mustafa Kemal, Komünizmin karşısında Meclisin, kendisinin ve hükümetin tutumunu ve düşüncelerini bildiren 25 Ocak 1921 tarihli aşağıdaki şifreyi, Elcezire Cephesi Komutanı Nihat Paşa'ya ve Erzurum Millet Vekili Mustafa Durak Bey'e, yalnız, Nihat Paşanın telgrafını biraz değişiklikle kaleme alınmış olmak üzere gönderdi.

"1. Komünizm sorunu, Mecliste gizli toplantıda konuşuldu. Meclis ve hükümet Komünizmin ülkede uygulanamayacağı hakkındaki kanısını kesin ve heyecanlı bir surette açıkladı.

2. Rus Bolşevik Komünist uygulamasının acıklı ve ağır ayrıntılarıyla ve türlü kaynakların verdiği bilgiler ve belgelerle bilgi kazanılmıştır.

3. Hükümet, gerek merkezde ve gerekse ülkenin her yanında, Komünizme karşı gerekli önlemlere girişmiştir. Ankara'da tutuklamalara ve Şeyh Servet Efendinin Diyarbakır İstiklal Mahkemesi üyeliğinin kaldırılmasıyla hakkında yasal kovuşturma yapılmasına ve Ankara'da örgüt kurduğu anlaşılan Rusya Sefaret Heyeti Başkanı Opmal'i ülkemizden çıkarmaya zorunluk görüldü.

4. Moskova konferansı sonucu alındıktan sonra, Ruslarla dostça ilişkilerimiz bozulmayacak ve İngilizleri memnun etmeyecek şekilde, açıktan da gereği gibi bir siyasi durum alınacaktır.

5. Erzurum'da Mustafa Suphi hakkındaki ulusal tepkilerin planını, daha önce Kâzım Karabekir Paşa'nın ve sonra Hümit Beyin yazalarıyla öğrenmiş ve uygun bulmuştum. Herhalde, doğudan gelecek yıkıcı her hangi bir akıma karşı Erzurum ve Trabzon'un ve bütün ülkenin bir demir duvar durumunda bulunacağına güveniyorum.

6. Ülkede, yeni her kuruluşu, karışıklığa sebep olabilir saydığım için; Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin şimdiye kadar olduğu gibi, bu gün ve bundan sonra da milli esaslarımız içinde yurt görevini yapmaya yeteceği inancındayım.

7. Doğu Ordumuzda, dikkati artırmak ve uyanıklık lüzumu, Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine yazılmıştır efendim"

2

315

Tevfik Rüştü (Aras)ye Verilen Görev:

Atatürk, Rusların Türklere karşı ideolojik alandaki tutumlarını iyice anlamak ve kendi politikası bakımından bazı çalışmalar yapmak üzere, Tevfik Rüştü (Eski Dışişleri Bakanlarından)'yü, Sefaret Danışmanı olarak Moskova'ya göndermişti. Olayların kötü yönde akışı ve yeni bir tutum izlemek zorunluğu karşısında, eski politikasında değişiklik yapan Mustafa Kemal, Moskova Büyük Elçisi Ali Fuat (Cebesoy) aracılığı ile Tevfik Rüştü'ye 16 Mayıs 1921 tarihli şu mektubu gönderdi:

"Komünizm akımının ülkemizdeki gördüğü ilgi hakkında Rus çevreleriyle yaptığımız temaslardan ve bu esas içinde hazırladığımız rapordan sözeden mektuplarınızı aldık. Ülkemizin bu günkü durumu ve şimdiki koşullar, bu girişimlerinizi uygun görmeyecek bir durumdadır. Ülkemiz bu günkü savaşa başladığı günlerde düşündüğümüz, ülke ve millet bağımsızlığı prensibini, her türlü bulasıklıktan uzak ve temiz bir şekilde kendisine belgi yapmış ve geçen yılda Rusların eğilimlerini ve büyük yardımlarını sağlamak için müsamaha edilen ve Komünizmi temsil eden her türlü örgütler tüm olarak ortadan kalkmıştır. Türkiye Komünist Partisi ile Halk İştirakiyum Fırkası, bu gün tam olarak dağılmış ve ülkede Komünizm mesleğini tutan ve temsil eden resmi, özel hiç bir örgüt kalmamıştır.

Halkın geniş ölçüde devlet yönetimine katılmasını güvenlik altına alan Anayasanın etkisinde kurulacak örgütler ve ilkeler, genel yönetiminin ruhunu oluşturacaktır.

Sovyet Rusya, davamızın başarısı için en büyük içtenlik ve temiz düşüncelerle ödünç olarak yardım eden bir hükümet olduktan başka genellikle Rusları Doğu Dünyasında bizim sürekli dostlarımız olarak görmeyi kuvvetle dileriz. Ancak, bu gün Rusların da anlamış ve takdir etmiş oldukları üzere, iç ve milli ilkelerimize her türlü bulasıklık ve karışıklıktan korunmuş olarak, sımsıkı ve düşmeden bağlanmak zorundayız. Dış işlerimiz de, Ruslarla, kurulu ve belgelerle belirli olan ilkeler içinde en güçlü bir dost olarak işlemlerde bulunacağız.

Ruslarla, gelecekteki ilişkilerimiz de, bu ilkeler içinde hareket olunmasını rica ederim. Mektuplarınız üzerine bir işlem yapılmamış ve saklanmıştır efendim" [1].

Bu mektup, Türk-Rus politikasının ve Komünizme karşı tutumun aydınlatıcı bir belgesidir. Şimdiye kadar yapılmış bulunan yorum ve değerlendirmeleri, bu bölümde yer almış olanlarla birlikte gözden geçirmek uygun olacaktır.

[1] Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A. III - 110. a, D. 4-41, F. 3-5.

787 Sayı 14 (Şb 185) / 6.24-78